

FODOR GÉZA

NÉP, NEMZET, TUDAT

(Folytatás)

Néptudatunkat sokféle tényező befolyásolta. Ezek tömkelege „kezdetek óta” folyamatosan rostálódott és bővült, a szűrőkkel is együtt. Az időszámítás előtti idők *magyar vonatkozásaira* így jórészt csak következtetni tudunk. Csodaszarvas-mondánk üzenete azonban már jól kivehető időkből való. (Ne csodálkozzunk: rövidesen a mi népünk már az írott történelem részesévé válik, mégha *más népek* írott, számunkra csak nyilvánvalón részleges, olykor bizonyosnak tekinthető, félig legalább forrásértékű megfigyeléseinek következtében.) A monda előterében a *hun-magyar* (közös) *származástudat* motívuma áll: szinte ragyog a maga természetességében. Ez az egyik igen fontos *központi mag*, amely köré még a korai középkorban – *s ezt hangsúlyozni kell – egész monda-kör* fonódott, a korabeli műfaj csak irodalom-értőknek jól érzékelhető archetipikus jegyeivel. A magyarságtudomány e monda-kör egészét mégha újabbban (elméletileg) *onogur* képződménynek is tartja, ez is csak erősíti a hun – magyar összefüggések *realitását*. Konzekvensen tehát *a magyarságnak legalább másfél ezer éve* egyrészt *huntudata is van!* Ezt pedig korántsem „csak a székelyek őrzik”, hanem az egész magyar nép. S ebben semmi kivetnivaló nincsen. Mert minden közösség csakis *a maga módján* válhat *népegyéniséggé* (és *nagyon fontos*, hogy *azzá* váljék!), amit csakis egy *történelmileg adott közösség* hivatott eldönteni. A népakarat többnyire *eszményi* motivációk alapján formálódik. Olyan *választás* ez, amit magasztos tisztelet illet, s ekként kell fogadni. Egyénei számára is ennek mindenkori vállalása jelenti a közösséggel való teljesebb azonosulást. Ami nem csupán szimbolikus. Mint tapasztalati tényező, egykor pozitívumnak tudott és jól érzékelhetően *követésre szánt példad* is, megfelelő tartalmi érvel. Ilyenekre pedig sokszor volt szükség.

Tudjuk azonban, kik voltak a hunok és hogy milyen szerepük volt történelmünkben. Tudásunknak csak ismereteink, de főleg *a megismerés lehetőségei* szabnak mindenkori határt. A történelemtudományok e kérdéskörben, nem mellőzve az egyébként érthető ellentmondásokat, mélyebbre is tekintettek. Éppen ezért hun kapcsolatainkat ma módszeresebben, másféle szempontok szerint, de sokkal megfelelőbb és tárgyilagosabb alapállásból kellene elemeznünk, meghaladva még napjaink *német* történetírását, -filozófiai gondolkodását is. Kutatásaikból jól láthatjuk, hogy a hunok tanulmányozása számunkra

mennyire *nem közömbös*. Nem is ragadtak le a hun – germán viszonyoknál. Eredményeiket helyenként csodálni tudjuk: számunkra is sokat jelentenek. *Kívételesen* Bóna István (és újabban mások) többnyire „megkötött”, de kibontakozóképes irányt (is) mutató munkái ezért méltóak figyelmünkre. De semmiképpen nem a korábbi („magyar”) szocreál torzítások, amelyek szovjet módú sugallatra a hunoknak Batu káni szerepet tulajdonított. (Napjaink neo-liberális bölcséletű korifeusait – egyes prominenskedő „tudorokat” – már nem is említve!)

Milyen más azonban, amit ebben a tárgyban az elmúlt század legnagyobb magyar írója, *Illyés Gyula* Babits Mihály (1887 – 1941) világirodalomról írott könyve német nyelvű kiadásának *előszavában* ekként fogalmazott meg: „Nemzeti érzésünk hőfoka legtöbbször fordított arányban áll az indokoltságával, – épp ez benne a gyermekien megható. Nincs olyan nemzet, amely ne lett volna nagy a történelem valamelyik pillanatában, s – tudhatjuk – a múltbeli nagyság még mámorítóbb, mint a jelenbéli. Van lelkesítőbb, mint magyarnak lenni? (...) S van dicsőbb, mint Attila örökösének vallhatni magunkat? S akkor is, illetve épp akkor, ha ezért senki sem becsül bennünket?” (U. a. Illyés Gyula: *Hajszálgyökerek*. Szépirodalmi Kiadó, Bp., 1971. 32. old.) Mert Babits is ilyen örökséggel indult. Illyés másutt Attila arcását Arany János *hun eposza* apropóján „a nemzet mély múltjából” idézi fel. Úgy, mint azt „Raffaello híres festménye és a *Nibelung-ének* örzi”, amelyek a modellhez képest mégiscsak szemközelebbi időkből keletkeztek”. S nem gyűlölettel, mint azt „a francia képes értelmező szótár és panteon” torz látomása mutatja. (Illyés Gyula: *Hattyúdál ébreszt*, Magvető Kiadó, Bp., 1976. 17. old.) És nem is úgy, ahogyan a rabbiszakállú „magyar” Komoróczy Géza, aki sumerológus (is), Arany János *Buda halála* c. eposzát témája kapcsán az „irodalmi hamisítványok” kategóriájába sorolta! (lásd: Helikon Világirodalmi Figyelő, 1974., Világirodalmi Lexikon 5. köt. AK, Bp. 1977., 174. old.)

A magyar történetfilozófia korábban a mondai *származás* fikciójában csak a dinasztia létrejöttét látta meg, mondván: a dinasztia a hun uralkodó sarjadéka, így az általa vezérelt népek is mind hunok e tág, nagyobb közösség és Vezérük jóvoltából. Sőt „Árpád népe végső eredetében Attila népét jelenti.” (Joó Tibor: I. m., 46. old.) És valóban: honfoglaló eleink ugyanezt hirdették. Ennek okát tudjuk. A korabeli körülmények ismeretéből pedig azt, hogy elődeink a *hun katonai demokrácia* mintáit (főleg védelmi keretüket és a *szervezés módjait*) alkalmazták. Társadalomszerkezetük csaknem azonos volt, egymáshoz való viszonyuk a békés együttműködésen alapult. Úgy a 453. évi események *előtt*, mint majd azok *után*, amikor a Fekete-tenger fölötti északi partvidék területeire a „hun” maradványok visszatértek. Bizonyosabb vizsgálatok egy-

értelműen arra utalnak, hogy ilyen viszonylatokban többről van szó, mint csupán *szellemi rokonságról*.

Erre mutat egy régebbi keletű bizánci írás is. Theofánisz IX. sz. krónikájában maradt fenn az a Kr. u. VI. századból való (s a Malalász-féle Világkrónikából átmásolt) történet, amely a Krímen élt Gordász és Muagerisz testvérekkel kapcsolatos. A hunok itt azon dühödtek fel (Kr. u. 527-ben), hogy vezérik, Gordász, bizánci hitre tért. Amikor pedig testvérét, Muageriszt is erre akarta rábírní, a hun papok, akik *másféle keresztény hiten* voltak, megölték Gordászt és a másik testvért, Muageriszt emelték vezérukké. Bizánc azonnal e hunok ellen küldte hadait. Azok pedig „meghallván ezt, elmenekültek és nyomuk veszett.” (*A magyarok elődeiről és a honfoglalásról*. Gondolat, Bp., 1986. 55 – 56. old.) „A Muagerisz név elterjedt felfogás szerint a magyar népnév első előfordulása” – írta Györffy György is (I. m., 275. old.) E „görög” neveket a magyar elemzők Gorda és Muager formákban használják. Ebből ugyancsak nyilvánvaló, hogy a keletre visszavonuló hunok egy része a Meotisz tágabbi, nagy térségeiben, sőt azokon túl, *iráni* és más népek (alánok, ászok, kunok, avarok stb.) közt éltek, jelentősebb csoportjaik azonban hozzánk csatlakoztak.

Miért idézem ezeket? Talán azért, mert egy nép nemzet tudatának alakulása szempontjaiból a legapróbb részlet sem elhanyagolható. S mert a korabeli együttélés időszakára történetírásunk a XX. sz. második felében („magához híven”) alig fordított figyelmet. Aminek persze, oka van. Eléggké „újkeletű jelenség” ez, térjek is rá élesebb váltással.

A II. világháborút követő évek fotózáta *helyzetképeket* sorjázna elő. 1945 – 47 közötti ünneplések: május 1-je, november 7-e, Budapesten. A tribün előterében pár száz felvonuló. Másutt meg a régebbi szokásokat istápolók. A Bazilikában pl. mise, majd körmenet. A résztvevők száma itt *milliónyi!* Van különbség. Rákosi és az új hatalmat szervező klikkje döbbsenten ámul: mekkora maradi vakságba ragadt ez a nép! Igen, „az átkos, mindenhol munkáló reakció, egyházi mákony, burzsoá mételey.” Így tudták. Hoztak is ők ezek „megoldására” Moszkvából forgatókönyvet, rövidebb – hosszabb távra! Mert a zsaroló taktikák meg a kékcédula nem minden. A tankjelenlét mellé a nagy „átneveléshez”, amint a tanítás szólt, „új (tan)könyv kellett” ennek a „germanizált, barbár népnek” (J. V. Sztálin). A cári időkben már jól ismert volt Ch.-M. Talleyrand (1754 – 1838) herceg hírhedt tanácsa, amelyet „diplomataként” Napóleonnak adott: „Felség! Ha egy nácot meg akarsz semmisíteni, vedd el előbb a történelmét.” A lenini „felülírás” már ekként sugalmazott: *A csökevényes jelenségeket mindig a tradíciókból előkapart és a burzsoázia által dédelgetett, szemfényvesztő beállítások éltetik*. Az ilyen és hasonlóan torz, ellensé-

gesre fent konklúziókból következő útmutatásokkal cölöpözték az „új struktúrát”: egy-párt, egy-út, egy-koncepció. És egy dallam: *A múltat végképp eltörültni!* Következett a *tudat, a szellem* módszeres kiiktatása. Gyökerestől.

A harcos ateizmus buldózerekkel látott hozzá az egyházak és általában a vallás mind teljesebb felszámolásához. Hogy mit jelentett ez – *a jövőre nézve!* –, fel sem merült. A szemeket túlságosan leragasztotta a lenini kezdeményezés. Ismerjük-e valójában a szovjet-orosz polgárháború, a hadikommunizmus és a *NEP*-korszak éveit? Nyilvánvaló „okokból” nem! A gazdasági nehézségeket üres államkasszával aligha lehetett kezelni. A gondok és a Kreml épület-együttese közt merengő, apró termetű Vezér tekintete akkor a Megváltó Krisztus Templomára (Hrám Hrisztoszá Szpászityeljá) esett. Ezt még a cári hálaadás emeltette 1812 emlékére, hosszú évtizedek alatt. A fölöttébb pazarul berendezett, hatalmas dóm falait tonnaszámokkal mért arany- és ezüstkészítmények borították, a drágakövektől ragyogó kegytárgyakról már nem is beszélve. Nos, hogy *ezekre* volt szükség, érteni véljük. De hogy magát a kolosszális műemléktemplomot miért kellett a földdel egyenlővé tenni, azt már csak a XX. sz. egészét tekintve lehet és kell értelmezni. (Aki olvasta Richárd Kapuczinsky *A Birodalom* c. világhírű esszéregényét, közel kerülhet ennek magyarázatához!)

Ez a negatívitás a XX. sz. második felében már nagy elánnal tombolt a világegéstől sokáig magához sem tért korszak Közép-Európájában, túlcsozulva jócskán a Kárpát-medencén. (Számítgatva a *voltaire-i* malíciából visszamaradt *nyugati eszmetársításokra is egyébként!*) Nem véletlen itt a megismételt Trianon méginkább leszorítóbb prése, éppen a *legnagyobb ellenségként* kezelt magyarokkal szemben. Kezdték hát kíméletlenül a hit, a vallás lerombolásával, *nemzeti szellemünk* egyik alappilléreinek megtörésével. Mert az erre épült kultúra volt elviselhetetlenül idegen számukra. A stupiditás soha nem annyira buta, hogy fel ne ismerje a jó törekvések hordozóit. Az önző akarnokság ilyenkor vált cinizmusba, mélyen ostoba irigységgel. Célja rögtön a megsemmisítés. Ennek a „folyamatnak” betetőzése az anyaországban a Magyar Tudományos Akadémia teljes kisajátítása volt. 1955 tavaszán ezt már *végérvényesítették!* Az MDP Központi Vezetősége május 12-re hívta össze a Politikai Bizottságot, hogy „kiemelt figyelmet szenteljen a tudományos életnek”. A PB „szigorúan bizalmas” jegyzőkönyve (tragikomikus szcena ez!), konstatálva Rákosi, Gerő, Apró Antal, Ács Lajos, Szalai Béla, Mekis József, Piros László, Vég Béla meg egyéb „nagy nevű elvtársak” *érdemi*, valamint három meghívott MTA-tag (Rusznyák, Bognár és Kónya) *illusztris* jelenlétét, említést tesz egy nyilatkozatról, amely „Határozat az MTA vezetésének megerősítése” címen hangzott el. Ebben az MTA „párthatározatokból következő feladatairól”, az elvi vezetés és a munka, az ideológiai oktatás (!) megjavításáról, a tudomá-

nyos kutatás „személyi vonatkozásainak figyelemmel tartásáról” (!), „a párt-határozatok maradéktalan végrehajtásáról” volt szó. Az MTA Elnökségén belül korábban már létrehoztak egy kommunista párti (MDP) csoportot. Ezt okvetlen megerősítették. Az Akadémia május 28-i közgyűlésének, majd az MTA Elnökség június 25-i ülésének jegyzőkönyvei számos – *bizalmi szempontokon alapuló* – „személyi változást” rögzítettek. A régóta zajló politikai beavatkozásoknak azonban csak egyik tükrözete ez az egykori pártirat (levéltári jelzete: MOL, 276. f.53/230.) Sok ilyen van egyébként. Valamennyi mind a korabeli *szellemi terror* dokumentuma. Ne csodálkozzunk tehát azon, hogy milyen bornírt elvárások szerint „írták át” történelmünket, „szabtak irányt” a kultúrfolyamatoknak vagy az oktatásnak. Többek között.

Azt, hogy milyen lehetett ősvallásunk a kereszténységet megelőző korokban, csak valószínűsíteni tudjuk. A távoli érák embere, ahogyan Illyés Gyula írta, „egy mindenható atyát képzelt, képzel ma is maga fölé, – ezek az egyisten-tisztelők. De csaknem akkora azok száma – ha ugyan nem nagyobb –, akik minden jó megteremtéséért az ősoket tisztelték és tisztelik. (...) Akik munkájukkal és találékonyaságukkal a legnagyobb emberi művet, a közösségi életet létrehozták és szüntelenül tökéletesítették. E hiedelem – e hit – vallói vitázhatnak egymással. A tudomány egy-eredetű, csak más-más megfogalmazású jelenségnek véli mindkettőt. A művészet is.” (*Hajszálgyökerek*, 244-245. old.)

Hajdani *Isten*-képzetünk nem állhatott messze a Biblia-belitől. Hogy mégis lehetett némi eltérés e kettő között, arra Tamás Menyhért (kortárs írónk az egykor Észak-Bukovinában élt székelyek leszármazottja egyébként) *Esőrácsok* c. regényében (Szépirodalmi Kiadó, Bp. 1984.) találunk utalást. A regényben szereplő pap ezt mondja híveiről: „Hallgattak ugyan rám, s mégsem merném bizonyosan állítani, hogy meggyökeresedett bennük az ige. Valahol mindig az volt az érzésem: Isten-keresésükben segítségre szorulnak, de mintha más Istent keresnének, emlékezetük más, régebbi Istent őriz, legnagyobb ínségükben teljes reménységgel ehhez a régi Istenhez fohászkoztak (...). Csak később fejtettem meg, szeretnek szabad ésszel élni, kicsit pogányos gondolkodással, de sohasem pogányul, s ha hajdan volt külön Istenük, akkor ezt keresik.” (83. old.) Ehhez itt röviden: a bukovinai székelyek bő 70 évvel ezelőtt még Csernovic (ma *Csernovci*) környékén éltek. E magyar népcsoport tagjai egykor, az 1764. január 7-i *mádéfalvi veszedelem*ként ismert tömegmészárlás (a csíki székelyek Szent Bertalan-éje!) után, Moldván át, ide menekültek. (És több család a Mária Terézia-korabeli Bereg vármegye felsőbb – ma kárpátaljai – vidékére úgyszintén. Nyomaikat valamiképpen eredménnyel magam is kerestem 2000 tavaszán a levéltárak tintahagyó irataiban.) Itt telepedtek le, hét községük – Fogadjisten, Istensegítség, András-, Bódog-, Hadik-, József- és Ma-

gyarfalva *ma még megvan*, csak lakóik és nevük változott. 1940-ben az említett falvakból az akkori magyar kormányzat a délvidéki Bácskába költöztette őket, de innen a II. világháborúvégi szerb vérengzés elől Tolnába települtek át. Nagyobb tömbben ma is itt élnek.

A vallás szerepe vitathatatlan a nemzetfejlődés szempontjaiból: *szellemi képződmény* ez is! A kereszténység felvétele éppen ezért volt jelentős. A „harcos ateizmus” ezt *negatív* jelenségként próbálta beállítani és értelmezni. Nem véletlen, hogy az államalapító István királyt támadta meg elsősorban, mondván, „vért ontott” az új hit érdekében. (Épp *ezt* említette fel az egyik Ungváron megjelenő magyar lap húsvéti – 2011. április 23. – vezércikke!) Korábban írtam már erről, hogy mennyire téves állítás ez, most csak annyit: Istvánnak nem állt érdekében a vérontás. Az ellene vonuló Koppányt pedig, a két szemben álló sereg előtt, Veszprém mellett, 997-ben párviadalra Vecellin hívta ki, hogy összecsapásra *ne kerüljön sor*. A csata elmaradt, mivel teljesen elegendő volt kettőjük bajvívása, amely a német lovag győzelmével végződött. Ennyi. Koppány „felnégyelése” pedig legenda. Krónikaíróink olykor a hiedelmekből is beépítettek bizonyos célzatú elemeket műveikbe. A kor szerzeteseiben valóban ellenérzéseket keltett a pogány hit emlegetése is. Ezt a *magyar* történészek régen kielemezték. Így tudatja egyébként a *Magyarország története* c. filmsozort is. Ideje lenne túllépni már a közelmúlt szocreál ideológiáján!

István trónralépésétől kezdve aztán megindult a kereszténység rendkívül gyors térhódítása. Mi sem jelzi ezt jobban, mint annak ténye, hogy az Árpád-kor további időszakában éppen ez az ország adta a legtöbb szentet a korabeli Európában. Ezt lehet ugyan az egyház elismerten jó szervező munkájával, megfelelő működéssel magyarázni, de féligazság lenne, ha nem tennénk hozzá: mindez jelen volt már az akkori magyar társadalom talajában. A nép lelkülete mélyén régóta ott munkált az egy-isten hite, illetve annak őstípusa, ami leginkább elősegítette a kereszténység felvételét. Sokszor közzétették már írásban, szóban: eleink az új hit *monoteizmusában* jó alkalmat láttak régi hitük *formai – tartalmi* elemeinek átmentéseire is. (A pogánylázadásokról viszont illik tudni, hogy azokat „felülről szervezték”. A kor nyugati világát ekkortájt már hatalmában tartó és uraló *feudális rend* félelmeket váltott ki. Vata, János és többen is az egykori fők közül pl. veszni látszó kiváltságai és jogaik korlátozásai miatt hangolták a környezetükben levő népességet az országba jött idegenekkel szemben, akiket a király szolgálataikért gyakorta bőkezűen megjutalmazott. A féltékenykedő kisebb-nagyobb urak *keresztényellenes mezbe* öltöztették minden ellenszenvüket. Csakhogy ez már egyre szórványosabban hatott, különösen a nagyobb hangsúlyt kapott törvények életbelépése után.) Az István király által bevezetett és megszervezett kereszténység *szellemi* té-

nyezőként irányt adott egy új *kulturális folyamatnak*, amire szükség volt. Az *állam* megjelenése ekkor a maga intézményszerű alakulatával a rend szilárdítását is hozta. Nem csak külsőségekben nyilvánult meg jelenléte, — belső tartalmakra úgyszintén figyelmet fordított. Új törvényeket szintén be kellett vezetni. Az államiság pozitívan járult hozzá a néptudat formálódásához. Az államkeret feltétlenül az egység, a közösségi összetartozás kohéziós erőinek kedvezett, amelyek a függetlenség és szuverenitás funkciójában kaphattak prioritást. Voltaképpen indukátora volt a *nemzet erősítésének, további kibontakozásának*.

Ugyanakkor Nyugaton, egészen más történelmi körülmények közepette, több helyen már korábban megfigyelhetők az „államiságot” *birodalmi* alapokra építő törekvések. A Római Impérium, majd az ennek mintáját követni igyekvő császárságok *világban* gondolkodtak, ám nem ismerve a természet törvényeit, irrealitásokba is elkalandoztak, ami sokszor véres zátonyokon népeket tűntetett el. A birodalmi egyeduralom következményeire már az ókor gondolkodói felfigyeltek. A skolasztika Arisztotelész államelméleti fejtegetései alapján pl. a kis, „egyívású” népek egységes, minden tekintetben autark (önellátó) államát tartotta „jó mintának”. Erre alapozta nézeteit Aquinói Szent Tamás, aki viszont azt vallotta: „az idegen népek olyan jövevények, akik csak bajt okoznak”, ezért minden országot óvott befogadásuktól. Mind a korai, mind pedig a kései középkor írói *ezt az elvet* követték, így tulajdonképpen ilyen alapokon indult és alakult ki a *nyugati nemzeteszmé*. Ennek magvát az *idegenfóbia* képezte, mondván, hogy az idegenek a maguk szokásaival, törvényeivel, életmódjukkal, amelyek mindig és mindenben mások, szüntelenül zavarják egy adott területen őshonos nép állami harmóniáját. A középkor monarchikus képződményei (pl. Nagy Károly 800-ban létrehozott impériuma) azonban mindezek ellenére *hódítások* révén terjeszkedtek, uralmuk alá vonva teljesen különböző népeket.

Ennek a nyugati felfogásnak *éles ellentéte* volt a Közép-Európában meglepedett magyarság. Szent István állama, majd a későbbi idők Magyar Királysága tovább őrizte az 'eurázsiai nomád népek' jellegzetességeiből fakadt „ősi örökséget”, a mindenkori *befogadást*. Jegyezzem meg itt, hogy már a **vándorló magyar konglomerátumot** fejlődésének körülményei – ellentétben egyes „szlávorientált” történészek, így Kristó Gyula azon „meglátásaival”, miszerint „a 830 táján még nem létező magyarság”, akik „tisztá nomádokként sátrakban és kibitkákban”(sic!) vegetáltak (Kristó Gyula: *Honfoglalás és társadalom*. Bp. 1996. 23 - 64., *Magyar honfoglalás, honfoglaló magyarok*. Bp. 1996. 151. old.) – **több évszázados** tapasztalatai, más sztyeppéi népközösségekhez viszonyítva, **nagyobb fokú** ismeretekkel rendelkező és **nagy számú, teljesen egyedi**

népközösséggé (népegyéniséggé) alakították. Ebben nyilvánvaló szerepet játszott a szkíta-hun hagyományokon alapuló szervezettség, a korszakok szintjén egyre hatékonyabban érvényesülő rendelvűség, de elsősorban az a mindent meghatározó **türelem**, amely *közösségi magatartásuk* mindenkori jellemzője volt. Ezeknek tudható be, hogy eleink hazát, majd államot teremtettek a Kárpát-medencében, ami korábban másoknak nem sikerült. (Nem véletlen, hogy a mai Közép-Európa államai igazában mit sem tudnak a Kárpát-medence történelméről, annak korai etnikai viszonyairól nem is beszélve! Pedig mekkora hadjáratok váltották itt egymást, csak az időszámításunk utáni időkben is: nem csupán iráni népek, hanem nyugatiak úgyszintén. Mindezekről bővebben pedig azért nem tudunk, mert még a magyar történetírásban is, különösen az 1945 utániban, kimondottan a *magyarellenes* szemléletek kaptak prioritást. A millicentenárium – 1996 – idején kiadott, nagypéldányszámú „művekben” ugyancsak, felháborító módon.

Első királyunk kiemelten fontosnak tartotta a sokszokású országot. Ő maga a nép szemében (csakúgy, mint egykor Álmos vagy Árpád) a legfőbb összetartó, *közösségalkotó tényező*. De már egy másik kultúrkörből eredő, *keresztény univerzalizmus* jegyében, amely rövidesen a *Királyság* eszménye lett. A történelemtudomány is fontos gesztusként tartja számon István azon rendelkezését, mellyel a II. Szilveszter pápától kapott koronát (és vele az országot), az őrizendő *függetlenség, a szuverenitás* örök időkre biztosítható jelképiségében, Mária égi oltalmába ajánlotta. A korabeli Nyugat politikai törekvéseit illetően Istvánnak tehát nem lehetett illúziói. Kellett előbb a felzárkózás, amint azt *Intelmeiben* világosan ki is fejtette. Nyitott maradt a jövevények (*bevendorlók*) fogadására, de ezt *mértékkel*, a belső egyensúly megbontása nélkül tette. De *elsősorban a királyi udvar fényét* kellett feltűnően előrébb helyezni, tekintettel a korabeli Európára, amely akkor egyben a világot jelentette. Ez derül ki már *Intelmeinek első sorából* is. Nézzük ezt – *jó okkal!* – eredetiben: *In hospitibus et adventitiis viris tanta inest utilitas, ut dignesexto in regalis loco possit haberi.* E mondatra Kocsis István író-történészünk hívta fel korábban a figyelmet, mondván, hogy ezt az utóbbi évszázadokban más-más és idegen *értelmezésekkel* fordították úgy német, mint magyar nyelvre. A *Corpus Juris Hungarici millenniumi* kiadása pl. ezt így adta vissza Nagy Gyula fordításában: *A vendég és jövevény népekben (?) oly nagy haszon vagyon, hogy a királyi méltóság érdem szerint nekik adhatja a hatodik helyet.* (Kb. így fordította *németre* Kollonich Lipót jezsuita érsek a XVII. sz. végén a jogszerűség *látszatával* éppen Szent Istvánt „idézve”, hogy „igazolja” I. Leopold császár *német és szerb* betelepítési politikáját a töröktől megszabadított Magyarországon – *elértelmezett* „fordítással”!) 1983-ban Kurcz Ágnes is a *jövevé-*

nyek szót használta az *Intelmek* átlántálásakor. Teljes joggal tevődik fel a kérdés: hogyan lehet a *viris* szót, amely *férfiakat* jelent, **népeknek, jövővényeknek** fordítani? (Kocsis István: *A Szent Korona és a jogfolytonosság*. In. A Szentkorona-eszme és a Szent Korona népei. Millennium Konferencia, Bp., 2000. 96-97. old.) Hozzá kell tenni, hogy ez természetesen nem a fordítók hibája, hanem az akadémiai kiadásokat felügyelő, lektori *beavatkozások műve!* Magyarul ez, korabeli értelmét nézve, ma így fordítandó: *A vendég és jövővény férfiak annyira hasznosak, hogy a királyi megbecsülésben méltán állhatnak a hatodik helyen.* Latint nem tanulók, szótárral kezükben, játszva fordítanak pontosan így, *szó szerint!* Igen, mert őket nem befolyásolna holmi *politikai felhang* vagy *színélet*. Ilyenekre azonban bőven volt példa a múltban. És bizony ma is akad jócskán!

A történetfilozófiai gondolkodás, különösen a XX. sz. második felétől kezdve, erősen megosztottá vált a magyar *nemzet* kialakulása és megjelenése kérdéskörében. Ma általában azt hangoztatják, hogy nemzetünk a reformkorban született meg (Szücs Jenő). Ez a felfogás elkülöníteni igyekezett a *nép* és a *nemzet* fogalmát. Többnyire elhanyagolhatóan tekintve a nép szellemi fejlődését (még a vallásban is csak a merev teológiát látta!), a nyelvi prioritásból indult ki. Feltűnően osztálytársadalmi szempontokra irányuló figyelme viszont nem terjedt ki a nép *belső világának* vizsgálataira. Kihasználni próbálta, hogy a korábbi időkben még „állóvíznek” tekintették a népet. És valóban: Csokonai, Fazekas Mihály után Petőfi és Arany János írásainak köszönhetően kap először nagyobb figyelmet ez a *nép*, általuk szinte csupa nagybetűvel! Méltóan tehát. Ettől kezdve az *irodalom* az, amely mindenképpen feladatának tekinti a néppel való törődést. A magyar irodalom klasszikus vonulatában aztán központi helyre került e közösség élete, sorsa, kultúrája. Ez azonban a XX. századvégi rendszerváltozások korszakában, az anyaországbeli, idegen-szemléletű média hatására, ma már degradálódni látszik, helyüket mindinkább a szubkulturális jelenségek kerítették hatalmukba.

A gondolkodás, tudjuk, egyidős az emberrel. Egyént és közösséget egyaránt a gondolkodás (a szellemiség) tud csak igazán meghatározni. Ezért (is) elképzelhetetlen, hogy a magyar nemzet csak a XVIII. sz. vége felé kezdett volna kialakulni. Itt volt már szó arról, hogy a *nemzet* (bár tagjai *fizikai* lények) sajátágosan *szellemi képződmény*. Tudati állapot minden időben, fejlődési tendenciáival és változásaival együtt. Ezen pedig az sem változtat, hogy egy-egy adott korban milyen fokon áll a nemzet *népének* vagy *nép részeinek tudati szintje*. Az elvárás természetesen mindig az, hogy mind magasabb fokot érjen el. Azt tehát, hogy a sztyeppéken vándorló őseink „még nem alkothattak *nemzeti* közösséget”, nem lehet állítani. Mégpedig azért nem, mert éppen a mi

magyar nyelvünk mutatja leginkább, több ezer éves mélysége felől, hogy ez volt az egyik igencsak meghatározónak bizonyuló, aktív funkciójú és alakító képződmény, amely kohéziós erőt tudott maga köré teremteni, ami fejlődésében is szünetlen fenntartotta, folyton gazdagítva azt. Vajon el lehet-e képzelni, hogy mindezt *minden szellemiség nélkül* érte volna el?

Korábban a történelemszociológiai és filozófiai kísérletek minduntalan politikai szempontú akadályokba ütközve, a körülmények nehezékeivel egyetemben – részben-egészen – mellőzni kényszerültek a *történelmi nemzeteszmét*, ill. annak fejlődési attitűdjeit tüzetesebb vizsgálatok tárgyává tenni. Ez az oka annak, hogy komplex értelemben máig hatóan hiányos képet őrzünk nemzeti történelmünkről, mert nemzettudatunk, s így nemzeti önismeretünk sem a teljesség igénye szerint alakulhatott az utóbbi időkben. Elolvasva pl. Szücs Jenő *Nemzet és történelem* vagy *A nemzet historikuma és a történelemszemlélet nemzeti látószöge* c. írásait (az ő művei, amint egy vitában Szigeti Lajos kifejtette, „revelációként hatottak”, nemzedékek nőttek fel ezeken, „s ha van valamiféle történelemismeretünk, történelemszemléletünk, akkor az e könyvekhez vezethető vissza”. (Forrás, 1979/9., 78. old. – *A haza és a nemzeti önismeret*. Fiatal Írók Találkozója, Lakitelek, 1979. V. 18-19.) Az azóta eltelt bő 30 év folyamán azonban Szücs Jenő említett műveiről többen megállapították, hogy az általa tárgyalt nemzeteszme nem vonatkoztatható a magyarra: Szücs ugyanis teljesen a *nyugati nemzetfelfogás alapján* közelítette meg a *magyar nemzeteszmét*, és annak kaptafáján tárgyalva, sokszor bizarr következtetésekre jutott. Ma már bizony fenntartásokkal kell ezeket lapozgatni.

(Folytatása következik)